

క 100 మ

వగులుడైన, విషయాదిత్, వాపచూపులను ఏడివాఁజట్ కీచే. ఇట్లు కొన్ఱుక తుడ పీచువియే. ఉక్కెల వెయియైన కిం, ఉక్కా కీశ ద్విక్కులిలి
చుట్టియింపుడు. నీ రికోంగమ ర్యాఫ్ట్, నీ వామాగమ విఫ్ఫ్ట్, చంబ్రిమార్గ్
స్కూల్ నీ వెక్స్మియిల్ నీ విభ్యామిలు చెరిస్తా. నీ ప్లైమాంట్ కెర్డులు.
నీ ఆప్టిములు వాయువులు, నీ లెట్టులు కిట్కెట్. నీ మాక్సులు క్రిస్టీలు.
నీ రాష్ట్రములు రాజువులు. కైకులు నీ యూహులు. నీ పొరకులు కోస్ట్రియిలు.
నీ క్లేములు విష్ణులు. ఏపు వ్యక్తుక పుష్టిపూరుషులు బ్రిష్ట్యూంపులు స్క్రీం
తుడు. నీయందే ప్రయోగములు ప్రథమించున్నా. నీతు ప్రయోగములు
ఇవు అని వచువిరములుగా నంపుకించిన పూర్తాత్మకు ఇప్పుడు వ్యాపారించుటాయి
యాకిదు కోరిగ రిక్యులర్ పరవికోఁచాలు కశ దొబులిచి మార్కులో కొక మూర్తి
త్వములు ప్రయాపించి, ప్రయోగక త్వములు, ప్రయోగక్కుపోధిక్కుములు, పాపా
పొనాదులైవ పంచమారిక్కుము ఒమగ్గిపొంచెను. ఆ పూర్తాత్మక కోమహో
త్వమునండు కైప్పేళ్ళులింగములు, లంపచోట్లులు. వాయుంపులను
ముత్తరముగా బ్రిటిషుంచిన యా కెరింగములు దొగపర్ముల మంగ్గిపొంచు
పొప్పులును ప్రిన్స్ రఘుగా వచుపుర్చి. యంక్రితుప్పులును. కపి గంచిపో
వగరశ్శుంపు.

కుదేర వృక్తింపు

కం: నిగమజ్ఞ! గంధవాహని
వగరమునకు దూర్యులిక్కున గుణీధారం
బగు పట్టణ మదె! యలకో
వగరం బదియేలు యమనాథుడు గడిమన .

76

అరము:- నిగమజ్ఞ = వేలిదుడైన యా వెక్స్మి : గంధవాహని
వగరములను = వాయుదేశుని వగులును. కూర్చులిక్కువ్వ = కూర్చులిక్కు
వుదు, 'గుకోధారంగు వ్యాపారు' గుకోధారంగు = గుపములోక గొప్పది
యగు, ప్రథమ = ప్రథమ, అచె = ఆచియే, ఎంకోడగరండు=ఖానావగరము,
గరిమ = ప్రాపిషములో, దుక్కసాధుడు - దుక్కసాధుడైన కుదేరుడు,
పదియేచన = ఆ వగరమును పట్టించుటంటాను.

8]

క త్రా ర్యావ ము

85

కాత్పుర్యము :- వేరవిడురవైన యా వెక్స్మి : గంధవి వగరమును
చూడుకాగా గావచ్చుతున్న యా వగరమే గుబోస్సుకైన యంకావగరము :
దుక్కుచుటైన కుదేరుడు వగరమును పరిపారించుటందు.

9. ఆప్టుచేరుని నరితుంబు చెప్పేద మూక్క్రింపుము.

77

అర్థము :- ఆప్టుచేరుని చరితంబు = ఆ కుదేరుని చరితము, చెప్పిరము =
చెప్పుంబు, ఆక్రింపుము = విషము.

అత్పుర్యము :- ఆ కుదేరుని చరితము చెప్పేదము విషము.

ఉ. భాసురోత్తమ! కాంపిల్యుపురమునందు
యజ్ఞదత్తాభ్యు ద్రోక్షు బ్రాహ్మణుడు కలఁడు
పేదవేదాంగ వేదార్థ విత్తములు
యజ్ఞవిద్యేవిచశము దాచ్యేశందు.

78

అర్థము :- భాసురోత్తమ : = ద్రాహ్మణోత్తమఁదైన యా వెక్స్మి :
కాంపిల్యుపురమునందున = కాంపిల్యుపురమురో, 'యజ్ఞదత్తాభ్యుయు' యజ్ఞదత్త =
యజ్ఞదత్తరనెరి, యజ్ఞందు = వేరుగఁ, ఉక్కె ద్రాహ్మణుండు = ఒక ద్రాహ్మణ
యాదు, కలఁడు = కంపిము, ఆ ద్రోక్షందు = ఆ ద్రాహ్మణుడు, 'వేద, వేదాంగ,
వేదార్థ, విత్తములు' వేద = వేరము. వేదాంగ = వేదమువు వంగవిర్యదైన
ఇష్టాకపాదుడు, వేదార్థ = వేదముయొక్క ఆర్థము. విత్తములు = తెలిసివ
పాశు క్రైతుడు, 'యజ్ఞవిద్యేవిచశము' యజ్ఞవిద్య = బ్రోతిల్యుయందు.
మికాడందు = నేర్చి.

శాత్పుర్యము :- విప్రోత్తమఁదైన యా వెక్స్మి : కాంపిల్యుపురమురో
యోజిత్తు దమచేడుగఁ యొక ద్రాహ్మణుడు కలఁడు. ఆ ద్రాహ్మణుడు వేర
ములు, వేదాంగములు, వేదార్థము తెలిసివారిలో క్రైతుడు, విశేషించి బ్రోతిల్యు
యాదు గాపు విడ్యాంపులు.

ఉ. అతని పుత్రుండు గుణానిధి యన్నడిపోదు
దర్శకనితోడై జోడు పొందర్యారేళు

శాఖల మ

నెయ్యమలరంగ గురులుపనీతుఁ జేసి
చదువుబెట్టి వాని నాచార్యున్నద్ద.

79

ఆరము :- అకని పత్రుండు = ఆ యజ్ఞరత్ని కొడుకైన, లణిరియనెటి
వాఁడు = గుణనిధి యను పేడగరవాఁడు, సాంరధ్యరేత్న = రూపరేతయందు,
రఘువితోద లోదు = పున్మతునకు సరిషైన లోదు, నెయ్యమలరంగన్ = ప్రేమ
మీటగా, గురులు = తల్లిరంద్రులు, ఉపనీతుఁజేసి = వదుగుజేసి, వాన్ =
అ గుణనిధి యనువావిచి, ఆచార్యున్నద్ద్ = గురువిమ్ముద్ద, చదువుబెట్టి = చదువు
బెట్టే యుంచిరి.

తాత్పర్యము :- ఆ యజ్ఞరత్ని కొడుకు గుణనిధి యన్నవాఁడు పున్మతుఁ
దంతబెట్టి యందగాఁడు. తల్లిరంద్రుల ప్రేమతో వదుగుజేసి వాని ఆచార్యుని
మ్ముద్ద్, బదువువిత్తమై తమై యుంచిరి.

క. ద్వాత్ క్రీడారతుఁడై

యూతుఁడు కిత్తులును దాను నాసాయంచా
ప్రాతస్నమయము తిరుగు న
వేత నిహాచారుఁ దగుచు నల్లెడ పీటన్.

80

ఆరము :- ద్వాత్ క్రీడా = జామాటయందు, రతుఁడై = ఆసక్తికలవాఁడై,
అతుఁడు = ఆ గుణనిధి, కిత్తులును = జారులును, తానున్ = తానును, ఆ
సాయంచ = సాయంకాంమమవలుకు, ఆ ప్రాతస్నమయంబు = ప్రోద్యుభిమవలుకు,
‘అపేక విజాబుఁదగుచున్’ అపేక = విదువఁబెని, నిజ = స్వీయమైవ, ఆచారుఁ
చోటను = ఆచారవిగం వాఁదగుచు, పీటన్ = కెరియందు, ఎల్లెడన్ = ఎల్ల
చోటను, తిరుగున్ = తిరుగుచుందును.

తాత్పర్యము :- ఆ గుణనిధి యన్నవాఁడు శన ఆచారము విడిచి జాగ
మాటకు చరిగి జాగదులను వాసును గఱిసి, రాత్రియనక పగలనక ఊరిలో నెర
బోటు తిరుగుచుందును.

నీ బ్రోహ్మాచారంబు పరిమాచకముచేయు
సగ్గిపోత్త విధానమన్న నలుగు

పట్టర్ క్రూవ మ

81

సంక్రాన్తిశాస్త్ర ప్రేక్ష ముఖ్యమ చేయు
ఉపాధ్యాత్మికాంగ్రేచ్ ప్రస్తుతి
చాపండ బుట్ట కుర్రానులాచ త్తి చు
చూచుచుచుల వీమానః వాస్తుచ్ఛు మొదంచు
పెరిష టాట్టిచు నాస్తికులక్కిస్త

త.

సంచుల మన్నించు కూసుంచు మొలఱాని
ప్రేమమ్ముల కొనిిచు డెస్ట్రోము
కొలచేయులఁ కొట్టిచు నాస్తించు
శేఖసు ట్రైప్పును జీగుఁడిలి.

81

ఆరము :- దేశచేష్టు = దేశించి కషాయాపై గుణించి, పెగ్గించి=
శాఖాయాగున్ దేసి, ‘భ్రాష్టాకారంట’ భ్రాష్టా = భ్రాష్టాయించుక్క.
అమాండ = అమాకంపఁడు, పరిమాచకు చేయున్ = పరిమాచక మాడుపు,
అగ్నిశోత్రివాపువున్ = అగ్నిశోత్రమచ్చుంచునే, అటగున్ = కొపించిచొపుపు,
సంచ్యులివండవ క్రుడు = చంచు కెముగా ఏచి విషపుండించుచుంది యావ
క్కిని. ఉపచేయున్ = (ఉపచు + చేయు - ఉపచేయున్) విరిచిప్పాడును.
‘గిరిశార్యువినోదించేన్’ గిరి = పాటికోచు, శార్యు = వేషమ్మురంగాదుంచోపు,
వినోదు = కాంచు వెళ్లించుచు యసెకి, కేన్ = ప్రేక్షయండు, కగుచున్ =
కగుర్కుసుపు, ‘ప్రశంకంకంకంకం’ పాటంకు = పేటాప్యాలించుక్క.
శండ = అకచుఁచుంచుక్క, దుర్భాషుడ = ఉపరించరావి మాటిము, ఆవర్తిం
చున్ = తిరిగి తింగి సంచుంచుకు, ‘ధూర్మకారుంటేడి చుప్పి’ ధూర్మకారు
లోది = జాపడికోపె, తుప్పి = ఇంచు, చుమ్మున్ = సంపాంచుము, ఇం
చారుఁఁఁఁఁఁన్ = ఇంగాచు చేయవచెనకె యానిపేచుగం వారిందు,
శార్పుమొనించుపు = శార్పుంచుపు, నాచుంకోకున్ = పులోకుపురే
రంచి వారికో, చెంబు = చెంచాంచు, పాటేంచున్ = చేయుచు, వంబున్ =
స్ఫురంచుండు, క్రొంకు = సారించుకు, విటాంకోరి = వికించురుచు
మారి, మోంకో = మోంచుకు, కొంకోంకున్ = కొంచురుచుండు.

కొండెను కష్కవద్దివాటి, పెండెం = గొడుడు, ఉపరిచునీ = చేముచు, కొంచెండుం = తంబడెనుండు, పాలెండ్ర్ నీ = పాలెగా గొండు, చేముంనీ = శాశ్వతాందునీ, గారంంల్ నీ = గొవింతునీ.

కాల్పురుము :- దీంతుని కొండు సిగువుకాపి స్వస్త్రాహృతుణం యాచార కాండును వచ్చయాదక పూజుతుండుడు, కూడుతున్నాలీ జంకి పుటు, పండు కెదుడుగా విచిత్ర నమస్కరణించుని దుఃఖి క్రైస్తవ లింగానిను, సింహార్థ ఇంగేర మంలో, రగులూని క్షూకాంధైనీ చేయమంచు, వేదమహ్యాము, ఆక శాముదును, పరిమితి యుక్కర్మింపని చాండును (అగ్నింమం) పడేవరే ఆమందును, జూరుంతో ఇతక్కుట కుళ్ళుచుపుతు, మ్యాక్షమియ్యామార్మామగం వారి యందు మచ్చిక విలుపును, వాస్తువంతో, జెక్కించుపేయుచు. వటాలు మచ్చించును, విటంపు జాపి ప్రక్కాంచును, కషాయమయ్యు క్రైస్తికమాపేయును, కుండా నందుంపు పాలెండును, కాద్యుకాంత్రమారించుచు.

మ. సభేవ నీళ్లివమ్మాశంబుల సౌచిన ధనంబులు కిల్వులిం ద్వారా మేని రవాంబుల నమ్మిట్టుచుండు. 82

అరుము :- 'సభే నీళ్లివ మ్మాశంబునీ' వఁడు = కుపులకముదు (కోరిందించుదు, గ్రాఫుంచెముద మెరలైని), వీళ్లనీ = ప్రాచారించుకుదునైన, (పాచికంతో సారుపు), ధూశంబునీ = జూశమంతో, క్రైస్తవ దుషుభులు = శాస్త్రింపోయి చెల్లించునిన లింగమంచు, కొండునీ = జూశుము. కల్గిపేరి రవణంబులనీ = కల్గి యొంటే పీటింపగంచు, అమ్ము = ట్రీయంబి, పెట్టుచుండునీ = చెలించుండును.

కాల్పుర్యము :- బారుము దెంతురుచుదు, వఁడుము, నీళ్లిం ముఖించుతున్న గ్రాఫులు మెదలిగు చావికో వాచుని పశేకుమ్మార్మార్మము, పాచికంతో సారుపు, ధూశంబులను విశ్వాశులు.

శే. తల్లి బోధించుఁ దత్పురత్సూఖు గలిగియన్న! మియన్న చెప్పినయ్యులు చేయుధూర్త సంగతి విశువు సాఖువుల శ్రోకు, ఒడిచయము చేయుమని క్రైస్తువు, ప్రాచీనము.

ఆశ్వము :- పత్కురశ్వంంగలిగి = శ్రుతించు కలిగి, కల్గి = గుణవిధి కల్గి, ప్రాశిసంఘనీ = ప్రశిఖమును, అమ్ము = వాయనా, పీయన్న చెప్పిన య్యులు = పీసాయన చెప్పినిలుగా, చేయుము = వశపుము, ధూర్త సంగతినీ = ధూర్తకోడి తెల్కిరము, విషువుము = విధిపెట్టుట, సాధవుంతోదనీ = మంచివారో, ప్రంయము = మధ్యిక, చేయుము చేయుచు, సత్క్రీనీ=కొడుటును, బోధించునీ = బోధపంచుండును.

కాల్పుర్యము :- గుండించి కల్గి ప్రతిరిషుచు క్రోర్లో - 'పాయనా' పీసాయనదు చెప్పివ్వు వచచుకొము, బారుంతో పాచాసము చూసుకొము, జంచికింతో పరిచయముడ వెళుకొము' అని కొడుషను మార్పోయిందును, వ. దీక్షితుండును గృహకార్యాంతర వ్యగ్రుండై కొడువు వర్తించుఁ బరామద్యింపకయుండై. 84

అరుము :- దీక్షితుండును = యుడుర్తుండు కూడ, గృహకార్యాంతర = అధికు మధ్య, వ్యగ్రుండై = ఎగిరపాటగఁచ్చైవైకొడుకు వర్తవందునీ = కొడుకు వచనదిని, పరామర్థింపకయుందెవే = విపరాక చేయక యుందెను.

కాల్పుర్యము :- దీక్షితుండువ కషముల వోండరో కొడుకు వచనదిని విచారించ తీరికరేకయుందెను.

శే. ఎడవు దడపు దుమాభవుండైచు నుండు గ్రాహాండచు గ్ర్యాషాధ ర్తకాంత నదుగ నింత లడవును నాయుద్ద నిచు నుండి యరిగే జనవంగ నని భ్రత కలైవ ముంగు. 85

అరుము :- ఎడవు దడపన్ = ఏడకలిగిపుటు, కషమాభవుంచు=అచ్చాయి, ఎఱ మండునీ = ఎక్కు పుస్తులు, కావుండచునీ = కమవరచమచ, గృహశర్త = గృహశతి, కాంకన్ = గృహపాటిని, అదుగ్గన్ = అమగ్గా, ఇంకరచమచ = ఇంకెషుపు, ఇంయునీ = ఇగుగు, ఇంచుంది = ఇంచునేయుంది, ఆరిగే ఇదువంగు = చదుపుటుచెచ్చును, అని = అని, ధర్తనీ = పెనిపిండి, ధర్త = ధార్త, ధూలాగున్ = దంపరలాచు.

తాత్పర్యము:- అస్త్రపదము - కొన్ని విచ్ఛినిలు కొడుకుండును అని గృహశిల లార్యవంతగుగు - 'ఇంటికి నాట్కి దీపించేటిప్పటిష్టుకి చదివికాపుటు దోయైన.' అని దూరం కిల్మెటర్ల దూరంలును.

త.

స్నానమాడనే? వార్షికే సంభ్రమిస్తున్నాడనే? యాకి ప్రశ్నలు కిల్మెటర్ల మొత్తము నూడు వార్షికు సంభ్రమిస్తున్నాడనే? యాకి ముఖంలో ఉనించే నుచును ముఖం మొత్తము నుచును.

86

అర్థము:- స్నానమాడనే = స్నానమాడిని, వార్షికే సంభ్రమిస్తున్నాడనే, అగ్నిపోత్రమొనరించునే = అగ్నిపోత్రమొనించుటాని, ముఖంలో ఉన్నాడనే = అగ్నిపోత్రమొనించుటాని, పత్రులు = అగ్నిపోత్రమొనించుటాని, పత్రులు = అగ్నిపోత్రమొనించుటాని, అనివా = అని క్రమముగుగు, స్నానమాడనే = స్నానమాడేవు, వార్షికు సంభ్రమిస్తున్నాడనే = అగ్నిపోత్రమొనించుటాని, అండను = అండు, తిరి = తిర్కు, మొత్తముగును = తరువు మొత్తముగును,

తాత్పర్యము:- ముఖ కుపురుటు స్నానమాడిని చేపాడాలి వంక్కు వార్షికు సంభ్రమిస్తున్నాడనే, అగ్నిపోత్రము తీర్చిచుటు = అని యిగిపుట్టుడై ముఖమాడు అని ముఖమాడు ముఖమాడు, వంద్య వార్షికు దుష్టుప్రమాదమాడు, అగ్నిపోత్రము తీర్చిచుటు, అని ముఖమాడు చెప్పుతు లార్య తరువు మొత్తముగును.

ఆ: బె. గొద్దు ఏగి కన్న విడ్డండు కావు
నొక్కరుండ కాస నుత్పలాకీ
ధూర్మదైన వాని దుష్టేప్పిలముతెల్ల
నథిపు నెఱుగనీక యడిముంచు:

87

అర్థము:- గొద్దు = గొద్దరిశనము, ఏగి = ఒచ్చక్కు, కన్న = త్రయి, వింబివ, విద్దండుకావును = కాడుకు గసక, టెక్కరుండ = టెక్కుండు, కాస = కాసట్టి, నుత్పలాకీ = కంపకంటి, దుష్టేప్పిలముతెల్ల = వింటెంక్కు, దుష్టేప్పిలముతెల్లను = చెదుసపణ్ణుచుకు, అండుకు = క్రూరు,

ఎంగ క్రి = ఎంగ వీయక, అశయమండును = పరివిరుద్ధియుండును - రఘుమండును,

తాత్పర్యము:- గొద్దరిశను విచ్ఛిని చెపుకంట్టికావక కాసక కన్న వ్యక్తముగును, టెక్కుండును, జాదిష్టువ వాని చెపునపశంన్నియు తరువాగేయి, అండుక్కు లార్య యిచిపేచుచుండును,

చ. కొద్దుకు ర్యానంతరంబున ఊక్కక వర్షంబున గృహణ్యోక్తి కొద్దుకు మున నతనికి వివాహంబుచేసి ప్రత్యుహంబును. 88

అ: ముఖుము:- గొద్దరిశనంకరంబును: చూడాక్కు = గోదానముముక్కు, అండుక్కు = చెపుపెంటనే, పోతువ్వంటవ్వు = పదునాలవయ్యేల, 'గృహణ్యోక్తి కొద్దరిశను' గృహణ్యు = గృహణ్యపూర్వకములయందు, అంక్కప్రకారంబును = చెపుపెంటనే, అకంకిన = అ గుం విడికి, వివాహంబుసేసి = పెంగ్లిచేసి, స్వాక్షరించున = ప్రతిభినమును.

తాత్పర్యము:- గోదావిధి లైవంకనే పదునాలవయ్యేల నాగుణవిధికి గృహణ్యపూత్కు ప్రక్కరముగ వివాహముచేసి ప్రకిరివమును.

ఒ: ముఖుము:- ఇచ్చు 'చూడాక్కు' యవగా (చౌంము), పుట్టుపెంట్రుకద తీంచుటాద, చౌంము పడుగుకు ముందే పదనయ్యేల జేయవలపివరి, 'నెయ్యు చులంగ గుడులఁ పడుకు ఫెల్లీ వానిచార్యున్నాద్ద' అషుచేశ్చగుణ విభిన్న పంకుములఁ యాపనయవము, దాబికి ముంకుదైవ చౌంము జరగియున్న మన తెలిడుకగును, ఇచ్చు 'చూడాక్కు' యవగా వివాహమునకు ముందరించు స్వాక్షరిక్కతకులోని గోదావు - కేళువచవ మని తెలియదుగును. గోదాము తు - తీంచుటి చూడుటు. దాము = అంశము 'దో' అవశంరనే. అనిథువు.

'అంశ గోదావ విడెరనంకరం వివాహాదీజిం విరవ తరువదురు!'

(గోదాము రఘువంశము ఓ వ సర్గము)

శ. తేల్కాల్వి పూర్వయైపై యల్లి
సామ్రాజ్యములు మాన్స సముద్రాల్పుటకై

ఉపాధోహ విచార స

మాహిత గతి దల్లి సుతుని మతి బోధించును.

89

అరము : - కల్గి = గుణవిధి 'స్నేహర్షి' హృదయమై. స్నేహ = స్నేహము చేక, అర్థి = రదిసిన, హృదయము కందియై, ఆతిసాహారక్యముచు = మిక్కిరి సాహాసము దైన వషురమ, మాఘవు = మాన్యులు, సహజొచ్చలకై = దిద్ధిభై. 'ఉపాధోహ విచార నమాహితగతిను' తఃహ = కార్యముషంటై కారణమును గను గొపట, అహాహరేవిని వంధవమును, విచార = విచారణ చేయుటయందు, నమాహిత = ఏకాగ్రమైన, గతిను = ప్రస్తుతి యందు, సుతున్న = కుమాడుని, మతి = తిగి, బోధించును = బోధనులును.

తాత్పర్యము : - గుణవిధితల్లి పుత్రుస్నేహముకోఁ, రదిసిన హృదయము కంచిచై - ఆతిసాహారముడైన కాదుకు నశకరిను మాన్యి యకని ప్రవర్తనమును పరిచేయుటకై సంధవమురమ, అసంధవములను విచారణ చేయుటయందు ఏకాగ్రమైన బ్రథితై పటం గాదుకు లిట్లు బోధించును.

తే. అన్న ! మారండి కోపగాఁడోసో కాఁడో ?
యింపు పొనరించు దుర్ఘాత్త మెత్తి, గనేనిఁ
గల్లతసమునే బలుమాఁఁ గపిపుచ్చు
సట్టి నామాఁరు బంపంఁ సలుగనున్న ?

90

అరము : - అన్ని : = తఁడ్రి : , మీ యన్న = మీ రండ్రి, కోపగాడు = కోపారి, ఇనాకాఁడా = టోకాఁడా విచారింపుము : , తావు = సివు, పొనరించు = చేయుటి, దుర్ఘాత్తము = చేహనశవకిని, ఎఱ్ఱిగెనేనివు = కెలిపునేని, కిర్మి శవమునును = అసర్యవర్తవముకోఁ, వఱమాయి = అవేక వ్యాయములు. కప్పు పుట్టువ్వట్టి - పామ్మేదును = వాటై, బంపంగను = బంపటై, ఆచగున్ను = కోపింపుండునా :

తాత్పర్యము - నాయనా : మీ తండ్రి కోపారి యోనే కాఁడో వీకుఁ దెలియవిపికాదు. సివు నశమధన్న చేహనశవది యాయనకుఁ దెలిపినటో, అసర్యవములతో పడమాయి కప్పిపెట్టుచున్న నామీద బంపనంబి కోపము రాకుంచునా ?

10]

పట్ట రాండు సము

సి. సచ్చోభైతియులు న సర్వాసులు సోమయీ ఖులుసైన కులము పెట్టలఁ దలఁచి రాజమాన్యుడు సత్కృతుడు వినిర్గులా చార వాతుడు సైన జనశఁ దలఁచి భాగ్య సంపదఁ బుణ్ణపత్రి దేవతలలోన సెన్నుంగఁ డగియొషు సన్నుఁ దలఁచి వేవళ్ళాప్తు పురాణాచ్ఛాయిమాఘులై వాసి కెక్కిన తోడినాఁ దలఁచి

11.

ప్రస్తుతాంధీ చౌదాంధై శిశ్చాంధురా స్వాంధితులు నిర్వ్యాచేసేణ్ణ నిన్నుఁ దలఁచి స్వాంధియు నార్వ్యత్సరంబుల భార్వఁ దలఁచి గోరతసములు మానురా! కొపును గుజు!

91

అరము : - 'సచ్చోభైతియుడన' నక = సత్కరుషులు, భైతియు లను = భైతియుచారముగలవారును, అసూచానుడను = సాంగేచెర్యయును సంపన్నుడను. సోమపీధులను = యజ్ఞచులయందు సోమపాసముచేసినవారునైన. కుంపు పెద్దంను = కుంపుకోవి వెనుక్కాఁ పెద్దంను - పెశ్చపీతామహప్రపిలాచపహాదులను. కలంచి = తలంచికాని, రాజమాన్యుడు = రాజంచేత గౌరపింపఁదగిన వాడును, సత్కృతుడు = సత్కృతిగలవాడును, 'వినిర్గులాచారవంతుడును' వినిర్గుఁ = మిక్కిలి విర్గురమైన, ఆచారవంతుడును = ఆచారముగలవాడునైన. జనకను = తండ్రిని, కిరఁచి = తలంచికాని, రాగ్యవంపరను = రాగ్యవంపఁ యందు, 'పుణయతి దేవతలోనను' పుణ్య = పుత్రులైన, పతిదేవతలోనను = పతిద్రవ్యంయందు, ఎన్నుంగఁ రగియొదు = పరిగణింపఁదగిన, నస్సును = నస్సు, కంచి = పర్యాలోచించి, 'పేదణాత్త పురాణ విధ్యానిరూధులై' పేర = పేరముల యందు, శాత్రు = శాత్రుములయందు, పురాణవిధ్యా = పురాణవిర్యమందు. విచు భాటై = విష్టతులై, వాసిక్కును = ప్రసిద్ధిక్కును, కోపింపఁదివారిని, కంచి = ఆరసి, "చెప్పుచుంటి చెవారమై" చెప్పుయందే = చెదిపోయిన యంటికి సంంధించిన, చెదారమై = శృందేరమై. పుష్పింపఁదిను = పుష్పి కంచించేర.

73

పట్టబీలు = మొరికె లైన. ఉన్నారేనేడ్ = ఇంజనరీ కోర్సులు, విడ్యులరిచి = నిన్నువిచారించికొని, పరియు నాక్సెర్చరంటం కార్గ్యు రాయిం పదు సాఫ్టెడుర యాడుగల ఫార్మసు విచారించి, కొరికుగుత్తు = ప్రెయస్ కుచూరుడా, గోరణముడ = దోష్టముడ, మాసూరా = మాసమురా.

తాత్పర్యము :- నాప్రెయస్ కుచూరుడా, నత్పురుపుటు, క్లోక్రియార నంపస్సుడను, సాంగవేర్ధుయునుచేసిన వారు నగు మీచంకమునందరి పెర్చులను రంగంచేసిను, రాజమాన్యాదును సక్యవికతుడును, నిర్మలాచారవంతుడనేవ పీశంగ్రినిఁ దొంచికొన్నియైను, రాగ్యసంపదమందును, పుణ్యపతిప్రచంచందును, వరిగణించు రగిన నన్ను రంగించైనును, చేరాత్త పురాత విర్యంయందు విషాటురె వాగికెక్కున తోరి వారంను రంగినియైనును, చెంపోయిసయింటి కృషచేతు ఒప్పుపి కరుణచే మెరికెత్తి యిరువిద్యుర్మీంట్టు పెరిగిన విన్ను రంచియైను, పడునఁంట్ల తార్మసు రంగించైనును దోష్టముడ మాస కంట్రి.

శే. అఖల కల్యాణ గుణగణా యుత్త యుత్త
మామ యోదార్య కేజిఁ కుమామహితుడు
మాతులుండు యుక్కిఁ మహిమాతులుండు
తనయ! ఉపులయైకై కోవు విసయబుధ్యి? 92

అరథము :- ఎత్త = ఆత్తగారు, 'అభిర కల్యాణ గుణగణాయుత' కణిం = వమస్తములైవ, కల్యాణగుణగజ = మంగళ గుణవమూహమునందును, ఆయత్త = ఆరీపరాయ, మామ = మామగారు, 'చెదార్యకేజిఁ కుమహితుడు' చెదార్య = ఉదరగుఁమచేరవు, కేజిఁ = ఉంపుచేరవు, కుమా = ఉరిమి చేతను, మహితుడు = గాపువాడు, మాతులండు = మేనమామ, 'యోమహిమాతులుండు' యోమహిమా = (యుక్కిఁ + మహిమా - యుక్కిఁమహిమా) యోమహిమచేక, అతులుండు = సాఫ్టెవివాడు, తనయ = కొయ్కా!, విసయబుధ్యి = విసయనహితమైన బృద్ధిని, ఏంయ్యి = ఏంయ్యా, కైకోవు = స్ట్రేచింపవు.

తాత్పర్యము :- మీయ రగారు సమస్త కల్యాణగుణ గుణములయందును అంపరాయ, మీమామగార్యాదాగుణమోనో, కేసుపోను, ఓరిమియందును

రోపవాయ, సీపేషమామ యోవై దచమనంచ సాఫ్టెవివాడు, నాయనా, విసయ బృద్ధినేంకై కొనసయ్యా.

చం. విసువక సీవు పట్టాము వీఫుల పెళ్ళివాడైవై

చెంకుగులఁ గూడి కొర్ట్ర్యుములు చేయ మహిమాముఁండెచీఁగెనే పీచుచు య సోమయ్యాజు, మనువ్వుస్తులు చేకొను నెల్లిధంగులన్ జెడుచుము నీ కెత్తెబునను జీరయుఁ గూడును లేకపు త్ర్వీకా! 93

అభము... విచివక్కుమానక, సీవు = సీవు, పట్టాము = సగనముయొక్కు, పీచల సీఫున్ = ఎల్లపీఫులయందుము, పెళ్ళివాడైవై = పెంచమురేసివాడైవై, చెడుగుఁకు = దురుపురుము, చూపి = కలసి, ధోర్యముడ = ధూరక్యమురుము, చేయన్ = చేయయంటగా, మహిరమందు = రాజు, ఎటీంగెనేన్ = కెరిసికొన్నువో, సోమమాటిన్ = సోమయూఢైన పీశంగ్రిని, విధము = పరిర్యక్తించుము, మపుక్కుత్తించు = జీవాదారములైన మావ్యములను, చేకొనున్ = స్వార్థములు చేస్కాము, షత్రుకాఁ = బిద్ధుడా, కెకుంబును = సీకారణముగా, పీరస్సుఁ గూడున లేక డూటికని గుచ్ఛకునైనలేక, ఎల్లధంగుంన్ = ఎల్లవిధములను చెందెరము = చెంపోయిరము.

తాత్పర్యము :- ప్రతిదినముమానక పెళ్ళివాడనై యూరి పీరిపీఠివ సీవు తింగుచున్నట్ల రాశనకు దెలిసినచో ముందు సోమయూఢైన పీ నాయను పరిశ్యక్తించుము, జీవాదారములైన మావ్యములన్నియును స్వార్థినముచేసికామును, నీకారణముగాఁ జెవఁకిఁ జీరయును గూడును గూపలేక యొల్ల విధములను చెంపోవము.

శే. పట్టాము. లోన సీవు దర్శమునఁ జీయు
కొయ్యానములు వీమ్మించి కూర్చుతినయ!
సవ్యమున నిన్ను మొదల నానావిధముల
సవ్యుడఁ దీప్పితుని ననంతరమ జనులు. 94

అరథము :- పట్టాములోన్నో = పట్టామువంచు, సీవు = సీవు, దర్శముఁకు = గచ్చమాక, చేయు = చేయున్నట్టి, కొయ్యుతచముడ = పిగుమారిషపసుట,

వీషించి = చూచి. టోర్సిలనయి : అసుగువిష్టాః, మొదలన = మొకట, విషున = విషు, సహ్యదురు = అపహసింధురు, అనంతరమ = బెసహంబనే, జమి = రోకుడి. దీక్షితుని = దీక్షితుని. నానావిధములన = పడబిరచుటగా. సహ్యదురు = అపహసించెదరు,

తాత్పర్యము:- పట్టణములో నీవు విజ్ఞాపిగి చేయుచున్న : గుర్తులన పనుల చూచి రోకుడి మునుమండగా సహ్యదురు, ఆ పిష్టుటి కి దీక్షితుని పత్రుఁ దని మీ తండ్రిని నానావిధములగా అపహసించెదరు.

వ. అని యంత నిలువక

95

అరము:- అని, అంతన = మీరండి నపహసించుటకి, నిజవకాయగక.

తాత్పర్యము:- అని యంతటికో నాగక_

తే. తల్లిఁఁబడి కొల్లి చట్టుచు నుల్లసంబు (చట్టుచు)
లాదుచును సన్నుఁగూర్చి నిస్నుఁహారహంబు
దుర్లయం బెల్ల నామిఁదఁ ద్రోచి జనులు
డబ్బుఇలు పల్చు-వారి కడ్డంబు గలదె?

96

అరము:- తల్లిఁఁబడి = తల్లి నసుసరించి, కొల్లి = 'కొల్లి' యను వృక్షము యొక్క, చెట్టు = గుర్తుము, అంధన = అషుఢ, నమ్ముఁగూర్చి = నస్సుకరిసి, విషున = విషు, ఉర్లసంబులాదుచురు = ఎత్తిపొరుపు మాటలాఁచెదరు, అంత హంబున = దినివిషు, ఇనుల = రోకుడి, దుఱ్ఱయంచెలన = రఘుంతయుపు, నామిఁదఁచి = నామీఁవికి, ద్రోసి దబ్బులడ పల్చు-వారికిన = అనశ్శముడు పడమవారికి, అశ్శంబుగందె = అశ్శమున్నది:

తాత్పర్యము:- తల్లినసుసరించి కొడుకు, 'కొల్లి' యను వృక్షమునును నరించిమే దాని గుర్తుము చూడనుండును. అనిరోకుడి నస్సుగరిసి విషు దిన దిన మును, రఘుంతయు నామీఁదకుఁ నెట్టి యొక్కిపొడుపుమాటలాఁచెదరు. అనశ్శముడు పరికడు వారి నోటికర్మముగందా:

విశేషము:- 'కల్లి' లింగి కొల్లి చట్టంచు' అన్నసామైక కర్తము స్వప్తముగా గోచరించుటలేదు. కల్లిగుణములే కొడుకునకును వచ్చు నన్నది శాప్రర్యార్థము. శిల్పరశ్నాకరముకో - 'కొల్లి' కల్లిమును వృక్షివిశేషముని ప్రాసిమున్నది. 'చట్టు ఇంచును 'చాపు ఇఁ యనియును' 'తాయి' అనియుమ వాసిమున్నది. రెండిం టీకిని - ఎకార్థి భావముకుచురుటలేదు. 'చెట్టు' ఆవిశారమై యుండవచ్చు నన్న యూహాతో - 'చెయ్యి' కల్పించునకుగల మొబిలైకురుము 'గుర్తు' మమనసి యావుట గ్రహించఁటినది, వృక్షిగుణములే దాని సమీపమువసున్న గుర్తుమునకును అట్టు నన్న యుదేళముతో వటు ప్రాయఁటినది. విజ్ఞాన విధారించెదరుగాక. ఇచ్చు మూరములో నిటున్నది.

'అనంతరం హసిష్యంతి యుక్తం దీక్షితశాస్త్ర్యతి
సర్వేషాకైరయష్యంతి తవపిప్రందవాంచరై
మాతుక్కరిత్రం కనయోరతే ధర్మప్రష్టై రితి
పితాపితేన పాపియాన త్రుతిస్మృతిపథి. నకిష్ట
తదంఫురీన పుస్సో మమసాక్షీ మహేశ్వరః
న చద్రుస్సాకమాపిహ ముఖం దుష్టస్యాంకికం
అశోభియాన నవిరియైన జాతోభవానితి'

క.0. అవినయ నిధానమగు నీ

నవయూవన శైకషముల నడిమివయసునన్
గావినిస వ్యసనోద్రేకం
బవగాథము దీని మానవయ్య తనూజా !

97

అరము:- 'అవినయ నిధానమగు.... వయస్సున్' అవినయ=అవినయము లకు, నిధానమగు = గనియైన, శః = శఃవిధమైన, నషయోకణ = నూత్న యోవ. నముయొక్క, శైకషముల = శౌమారముయొక్క, నడిమివయసునన్ = మధ్య వయస్సునందు, కవిసిన = క్రమ్ముకొవిన. 'వ్యసనోద్రేకంట' వ్యసన = నవ్వ వ్యసనములయొక్క, ఉద్రేకంట = అవేళము, అవగాథము = చెక్కులి రోకైనది, దీవిన్ = దీనిని, మానవయ్యి = మానవ రండ్రి : కసాణ = కొడుకు :

క ళ ళ ० ద ము

శాత్మర్యము : - అవినయముల కన్నిండికిన గనియైన యి హక్కు యోవన కైవ. సంధివయస్సును గ్రమ్యకొనివ వ్యవసనములయొక్క యాషికము మిక్క-లి చోకైనది. కొడుకా : దీనిని మానగదవయ్యా :

అని యనేక ప్రకారంబుల బోధించిన తల్లి మాటలు చెవులు సోకనీక యిట్టునిక యూరకుండ. మృగయా మచ్చివై శుస్యవేశ్యాచోర్యదునోదర పరనారాభిలాషంబులను దోషం బులు పవచ్చావనారంభంబున సంభవించేనేని వానిం ఒరా వర్తింప సేవ్యాను నేన్నరు ? గురువచనం బతి నిన్నలుబయ్య సలిలంబునుంబులే శ్రవణసితంబై యథప్యసకు జూల పుట్టిం చును. అయిథార్ నామధేయండగు సగ్గునిధి యథా పూర్వంబు దుర్వ్యారవంబులం దిగుసుచుండ నొక్కనాడు. 98

అన్నము : - అని = కావిరముగా. అనేక ప్రకారంబాన = పటవిధము గా. ఓరీంచిన = భోరపటివి. రద్ది మాటల = తల్లిమాటల, చెవులసోటిప్పిక = చెవులకు రాకనీయక. ఇట్టునిక = ఔను కారనక, ఉరకుండనే=ఉన్నతుడైని. 'మృగయామర్య'.... అసురపంబది. మృగయా = వేఱ, పథం = కెల్ల, దుర్వ్యార = జారము, వరదర = వరతీరయిందలి, ఏలిలాషంబుది = కోరికలు, అనుదోషంబుది = అనెరు దోషము, వచయోవన = క్రొత్తజవ్వసనముయొక్క, అరంబంబవన = ప్రారంబశేయందు. సంతవించేనేని = శతపత్నిసేచే. వానిన = ఆ వ్యవసనములను, వరావర్తింపను = మఱలింపగా, ఎవ్వరు నేన్నచుదు : = ఎవ్వరు చాయిదు :. గుయవచనంబు = తెర్దలమాట. అతి నిర్మిరంబయ్యను = మిక్క-లి శేయిసును. సరింబమునోరో = సీటివలెనే. (శచచసితంబై = చెవి యంద విలివదై, అట్టజ్ఞవకును = ఆయుగ్యసకు, బుం పుట్టించును = పేరనను గలిగించును, 'అయిథార్ నామధేయండగు' అయిథార్ సారకముగాని, నామధేయం దగు = పేరగర, అగుణిధి = ఆ గుణవిధి, యథార్యాంబు = పేనకబీమాదిరి చుంపగా. భక్కనాడు = ఒక దినమునందు.

చ త ర క ర్య స ము

శాత్మర్యము : - అనివటవిధముగా తోర్పతిచివమ రద్ది మాటల చెవుల సోకనీక - దోవక, కాదనక - మివ్వుకుంపెను. వేఱ, ప్రాగుల, కండెగావి శము, వేర్చ, వొంగలనము, జూరము, పర్ణి పంచ అనెది వ్యవసనముల యోవన ప్రారంబశేయందు సంతవించినపో వాని షణలింపట యెవ్విరి శరము ? వెద్దలమాట యొంకటి శేఖయైనపు - అయోగ్యసకు, కెల్లా నిలిన సేటి పరనే పోట పుట్టించమండుమ. సారకనామదేయఁడుకాని యగుణవిధి పెపుకటి ఘారిగానే చెఱవశకంపెంటఁ దిగుసుచుంపెను. ఒకనాడు -

విశేషము : - బాణవికారంంరి ఉక్కనసాపడేమాలోని భావము లిప్పటఁ గొన్ని అనుసంధిపఁచి.

సీ ॥ దరిసెనం చిచ్చె సెద్దానిఁ గోమటి క్రొత్త
పొడచూప సేత్తెచి భూభుజనకుఁ

దన్నిచ్చె సెద్దాని భాధాంబుపూర్వాంబు
పుణ్యకాలమునాడు భూమిభక్త

తానిచ్చె సెద్దాని ధర్మగేహినియైన
సోమిదమ్మకు మసఃప్రేమ మలరు

దతిచూచి యిచ్చె సెద్దానిఁ బట్టికీ దగ్గి
జూదమోజిన పైడి సుట్టికోసన

నట్టి సవరత్న మయ్యమై యంగుశీయ
కంబు యజ్ఞావధ్యాఫ పుణ్యకర్మాశీ.
వీటిలో నొక్క జారి ప్రేలనుండఁ
జూచ్చె గనుతెపుషెట్టక సోమమూజ !

అరము : - ఇచ్చానివీ = దేవిని, భూభుజనకువ = రాజవు, క్రొత్త = తరిసాటగా, పొషువన = కావిపించికాగా, ఏకెంబి = వచ్చి, కోమలి = వటెక్కిపుచుఁడు, దగ్గపెనఁదిక్కెను = కానుక యిచ్చైనో. ఎద్దానివీ = దేవిని, ఊమిధర్త = రాజు, పుణ్యకాలమునాడు = సూర్యగ్రహాంశు పుణ్యకాలమునందు, రాంబపూర్వంబ = రానపారాపూర్వకముగ, శవ కెక్కెన = శవకు విచ్చైనో.

ఎద్దానివీ = దేవిని, దగ్గఁగేహినియైన = దర్శపక్కాంశైవ, సోమిదమ్మకును = సోమిదేవప్పకు, 'భసపేష మలరన' షనస = షనస్సుధండరి, ప్రేమము = ప్రేమ, అలరన = వించాగా, శానిచ్చైన = శానిచ్చైన.

ఎద్దనిన = దేవిని, 'జాదమోదినపై ఏడి' జాదమోదిన = జాదముడు ఓటి పొఱవ, వైఏ = ధనము, చుట్టికొనిన = కంరపాళము కాగా, చుట్టిన = కుమారునకు, పర్తి = శరీర, తథిచాచి = ఆదనుచాచి (సోమయాణి రంబిలో లేనవుడు). ఇంగ్న = ఇంగ్నేసో.

అటి = ఉటవంటి, నవరత్నమయపైన = నవరత్నముడ పొదిగిన, ఆంగు లోయకంబు = ఉంగరమును, 'యుష్టవశ్వర పుణ్యకర్మసాక్షిన' యజ్ఞ = యజ్ఞము యొక్క, అవర్థత = రీఖంపస్నానరూపమైన, పుణ్యకర్మ = పుణ్యకర్మమనకు. సాక్షిన = సాక్షిమైనదావిని, ఏటిలోన్ = ఉంరిలో, ఒక్క జాదరివేంన = ఒక జాదగాని ప్రేయియందు, ఉండన్ = ఉండగా, చూచెన = చూచెను. కన్మిపు వెట్క = కన్నుకెపు వ్రాల్క, సోమయాణి = సోమయాణి

తాత్పర్యము :- శోభిసారిగా రాజునకు తన్న కావిపించికొనుటకు వచ్చిన కోషటిందిని రాజునందర్యవ వేళయందు 'కానుక'గా సమర్పించికొనియుండేనో, ఉష్టుకాంచునాశు భూమిపుటు దేవిని దానారాఘ్వర్యకముగ తనకు సహార్యంచి యుండేనో, ధర్మవత్కుమైన సోమిదేవమృకు మనసులోని ప్రేమ నింధాడునట్లగా దేవిని తాసు ప్రేలికి దొఱియిందేనో, జాదములో ఓటిపోయి చెల్లివపంసి చచ్చిన సామ్య పెదకు ఇట్టికొని కంకపాళమై బిగియగా కొడుకునకు, తాను ఇంటిలో రేవి నవయము చూచి దేవిని సోమిదేవమృ యచ్చియిందునో, యజ్ఞవ సాన వేళయందు దేవిని దరింబికొని కాని తాను ఏక్కింశస్నానము చేఱాలో, అట్టి నవరక్తుఁచుయైన యంగుళోయకము_కొరిలో నొక జాదరి ప్రేం నందగా కంటేపు వ్రాల్క సోమయాణి చూచెను.

v. చూచి తన సామ్యాట యెఱింగి దీశ్చీత్తుఁడకు క్రీడాళ్ళకనుం గదిని కేలువటి యెత్తుఁ యాయంగుళీయక గులు నీకెట్లు లేకింది ఉన్న దూపు చెప్పు. తప్పు ఛపితే భూపాలు స్నానింపెట్టి నిజంబు దెలిపి దండింటుననిన జాదరి నీతనయుండు గుణానిధి స్త్రేంబున నౌట్టిన విత్తంబుకై యాయంగుళీయకంబు నాకిచ్చెను. మఱి బంగారు భృంగారు కర్కురీకలాచికలు, తర్చి యలు వల్లిరుంబులు, తామ్రవాత్రంబు, లారకూట ఘటంబు

లన్నియుం దాకట్టుపెట్టియు దురోచుక్కిచాపరాయమండై వట్ట ఇంబు లోనం జరియించుచున్న వాడు. 100

అరము :- చూచి = కనుగొని, కససాష్టాట = రన పొమ్మెయగుట, ఎటింగి = శెవిసికాని, దీక్కితుండు = యజ్ఞరత్నందు, అక్క్రీచాబీవనున్ = జాద మాదుటయే వృత్తిగాకల యకితపువుని, కచిని = సమీపించి, కెచవటీ_యై త్రి=చేయి, పట్టియై త్రి, యాయంగులోయకంబు = ఈయంగరము, నీకెట్లుఁగెన్ = నీకెరీలిగా పేవది నది. ఉన్నరూపఁఁన్నిచియున్నట్లగా, చెప్పు కెప్పుకు. తప్పవ = వా నవము మంది తప్పనట్లగా, చెప్పి శేంన = చెప్పితిచేవి, ఖాపాద పన్నిధీవటి = రాజు సమక్షమువందుపెట్టి, నిజంబదిపి = వా నవము తెరియుఁచెపి, రంధింతునినన్ = ఇక్కింటి నవగా, జాదరి = జాదగారు, సేకనయుండు = ఔకుమారుడైన, గుడి నిధి = గుణనిధియనువాడు, సేత్తంబునన్ = జాదమందు, ఒడ్డిన విత్తంబు నక్క = పంచెమగాన్నిధిన ధనమనక్క, ఈ యంగులోయకంబు = ఈయంగరమును, నకిచెన్ = నాకాసఁగమందెను, మతిన్ = మతిమును. ఇంగారు = ఇంగాదుయపైవ, భృంగారు = గిన్నెండు, కర్కురీ = కోసపందువంటి యూకారమగంపాత్రమంబు, కొత్తికలఁ తమ్ముపరిగాచను (కాంబాల రసము నుమి పెటు పాత్రముడ) తియద = భోజనపాత్రమంబ. వర్షిరంబఁ = వర్షములా. (కాంబాముడ) శామ్రపాత్రంబఁ = రాగిపాత్రమంబ, అవకాశపంటంబఁ = ఇత్తదినిందియద, అప్పియున్ = అప్పింటివి, కాక్కటపెట్టియున్ = అప్పిపెట్టీలూరు, దురోదర్క్రీచా = జాదపుబాటుయే, వరాయమండై = వరాయిజముగాగంబాడై, వట్టణంబలోనన్ = ఉంరిలోపల, చరియంచుచున్నవాడు = తియగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము :- ఇట్లకమగొని యంద పొమ్మెగుట శెవిసికాని - ఆ జాదరి రగజఁగాఁట్టు వాని చెయ్యుత్తి పట్టికొని_జయయంగరము నీకెట్లుచ్చి పది? ఉన్నమాట చెప్పుము, వేలుగా చెప్పితిచేవి రాజుమందు పెట్టి నిజము తెరిపి రుండింతు వని వంకగా జాదరి నీకొడుకు గుణవిజుఁజాదములో నొఫ్ఫినసామ్య నకు గాను_జయయంగరమును సకచియున్నాడు. ఇచ్చిచొక్కులేయే కాదు_ఎన్నో దకుచుం ఇంగారుగిన్నెయి, భోజనపాత్రం, కాంబాముడ, తమ్ముపరిగాచ, ఇత్తదినిందియద, మెక్కలైనపున్నయును కాక్కటపెట్టీలూరు విచ్చరండిగా జాదమాధుచు సూరిలో ఇంగుచున్నాథు.

చే. అష్టధూ ర్పలలోన నీయనుగుఁ గొదువు
బౌరయు సంతటి యత్క ధూ ర్పుంబు లేదు
శ్శీతిరలంబువ యాగదీక్షలులలోను
గీర్తి నీయట్టి యాగదీక్షితుడు లేదు.

101

అరము :- కీపికరంబువను = భూమివై, అష్టధూ ర్పులలోవను = జారదు
ర్పి, పీయనుగు గొడుకును = నీప్రియపుష్టువై, బౌరయుసంతటి = పోయనం
కటి, ఆకట్టాడు = జారరి, రేదు = రేదు, కీర్తిన = వ్రజ్యతియందు,
యాగదీక్షితులోవను = కొత్రవిద్యాంసురైవ య్యక్కిటులలో, నీయట్టి యాగదీక్ష
తుడు = నీవందే య్యక్కిటుడు, రేదు = రేదు.

తాత్పర్యము :- భూమియందరి జారదుంటే నీప్రియపుష్టువైనిచే సాట
చేయగల య్యంకాక జారరిలేదు, వ్రజ్యతిగల య్యక్కిటులలో నీయంకటి వ్రజ్యత
గం య్యక్కిటుడు రేదు.

విశేషము :- ఇచ్చట రం ప్రికొదుకులు ఏలక్కిముగ రించ ప్రతించి
భావము తూర్పుంచున్నది కావన ర్పస్టాంశాలంకారము.

‘చేర్పించి ప్రతించిత్వం ర్పస్టాంక వచలం కృతి:
క్యాపేపకీర్తి మాన రాన విధకే చహికాంతిమాన’.

వ. అనిన విని లళ్ళా కోధంబులు మవంబున ముప్పిర్చిగొన యజ్ఞ
దత్తుం డర్మమండితంత్రైన మూర్ఖంబున నీర్మాచివ్దోవతి నిషే
ముత్తీచాట్టుకొని యింటి కేతెంచి మొగంబు గంటువెట్టుకొని
సోమిచమ్మ! వివిచేయుచున్నదాణ! విటురమ్మ! నీ కొదుకెక్క
డంబోమే? : నీర్మగాకేమి? వినుచుని యిట్లనిము. 102

అరము :- అనిన = జారరియాటు చెప్పగా, విని = ఆకర్షించి, లళ్ల
కోధంబుద = పిగుము, కోధముడు, మవంబువను = మవస్సువందు, ముప్పి
గొనును = (మూర్ఖు + విరి-ముప్పిరి.)మూర్ఖు మెరికడవడిపెనుగొనుగా, యజ్ఞ
దత్తుందు = యజ్ఞదత్తుడు. అర్థమంకితావైవ మూర్ఖంబునును = సగముగాటుగ
ంకినకంత్రై, నీర్మాచివ్దోవతిను = పీరుకావివ్దోవతిని, ఆశీముట్టిను = వేగిపాటగా,
చట్టుకొని = కప్పికొని, యింటికేతెంచి = ఇంటికిచ్చి, మొగంబుగంటువెట్టుకొని=

పొముగాయపడివట్లుచెట్టుకొని, పోమిరమ్ము = పోమిదమ్మా!, ఏమిచేయుచున్నదు
పస్తి=ఏమిచేయుచున్నావు, ఇటరమ్ము = ఇటరా.. నీకొదుకెక్కరంబోహై=పీ
కొదుకు-ఎక్కుదిక్కెన్నాడు, పోపుగాకేమి=యొక్కప్పికి, కోయన నేమి, విష
మి! = తామాటివిషువు, ఇట్లనిమెన = ఇట్లపరికెను.

తాత్పర్యము :- ఆ జారరి కనకొదుకు కథయంకయును పూనగ్రహిసట్లు
చెపుగా ఐని. రంజుకోస్తముద కవమనస్సురో ముచ్చేటటవడగా, వేగిపాటకో.
శ్శుచిదోవతిని-ఇట్లమండికమైన కన కంపై ఇట్లకొని ఇంటికి వచ్చి పొము
గాయపడివట్లు చెట్టుకొని, సోమిదమ్మా!, ఏమిచేయుచున్నావు, ఇట్ల రా, నీ కొదు
కెక్కిదికిఁ కోయనాయు, ఒక్కపికి కోయన నేమి, తామాటి విషువి యిట్లు
పరికెను.

ఛో.అంగోద్వ్యర్తసనేళ నీను దరసోసాంకూరముల్ లోచనా
పాంగప్రాంతములు దిగుర్పు నోక సమ్మాటంబుఁ గల్వించినా
యంగుశ్శ్యాధరణాంబు పుచ్చుకొనవా? యాయుంగరం బిప్పుడే
క్యంగారింపనిచేతఁ బావుకసకున శేయన్ హవిద్దాసమున. 108

అరము :- ‘అంగోద్వ్యర్తవేనేవు = (అంగ + ఉద్వ్యర్తవ - అంగోద్వ్యర్తవ)
అంగ = శరీరమువు, ఉద్వ్యర్తవేనేవు = నటగుపెట్ల వేళయందు, దరపసాం
చూరముర్ = (దరహన + ఆకూరముర్ - దరపసాంహారముర్) చిఱువ్వు
మొఱకు, ‘రోచనాపాంగ ప్రాంకములందున్’ రోచన = కమ్మురచొమ్మక్క, అపాంగ =
తుటిలయ్యెక్క, ప్రాంకములందున్ వరిసరములయందు. ఇగుర్పున్ = లిగి
రింపగా, ఒక వయ్యాటంబు = ఒక వరియాచకము, కల్పించి = సృష్టించి, నా
యంగుశ్శ్యాధరణంబు = (అంగో + ఆరణము-అంగుశ్శ్యాధరణము) నా ప్రేరి
యంగరము, పుచ్చుకొనవా? = కీసికొసరేవా?, ఇప్పుడు = ఇప్పుడు, ఏన్ =
సేను, ఆ యంగరంబు = ఆ యంగరము, క్యంగారింపనిచేతను = అంగరించి
కొనని చేతికో, పాంగుకసకున = అగ్గిపోతునకు, హవిద్దాసమున = హవిప్రదా
నమున చేయను = చేయవు.

తాత్పర్యము :- ఆ సడుము కొన్నాళుందు నా శీరమును నడగుపెట్లు
పచచమురో సేవ ఉపకమ్మురో చిఱవ్వుం మొఱకు చిగిరించున్నగా.. ఒక

శ్రీంగారపీఠ కల్పించిన నా యుంగరము నొపిచ్చినవేదై, ఈనాఁ దాయంగసము
లోడుగని చేతికఁ వగ్గిరేవునకు నేను హవిఃప్రవానము చేయాడు.

వ. అనిన సద్గ్రహితిశాయని దీషీతున కిట్లనియె: 104

అరము:- అనిన = అని వడకగా, అస్తీశిశాయని = ఆ దీషితునిచార్య
థక్కిపునట్ట = దీషితును, కిట్లనియెన = ఇట్ల పరిషేషు.

తాత్పర్యము:- అని యాటు వడకగా థిక్కితునిపతి దీషితున త్తానెను.

నీ మధ్యాచ్ఛా సంధ్యా సమాగమంబితి తీర్థ
మధ్యాచ్ఛా సంధ్యా సంధ్య యూచరింపు
మగ్గి కార్యము దీషు మధ్యాచ్ఛాజంపుము
పాచమహాయుష్ట పరుఁడ వగుము
మొగసాల నున్నారు జగతీసుపర్ములు
గ్రాసాధులగుచు వెక్కుండ్రతిథులు
పక్కాన్నములు శాకపాండికంబులు
చల్లనాతెనయేని జవులుతప్పా

తే బదిలముగ మందసమునందు బదిణోన
ననిచి దాఁచినదాన మిా యుంగరంబు
దీరధిష్యము పెట్టె శోధించి చూడ
నారగంచిన విద్వ నేనధిప! తెత్తు.

105

అరము:- అధివి = ఒడయాడా, ఇధి = ఈనమయము, 'సంధ్యాచ్ఛా
వంధ్యాసమంబ' మధ్యాచ్ఛా=మధ్యాచ్ఛా పుటుయుందలి, సంధ్యాచ్ఛా
యెక్కు, పమాగమంబ = రాకద, తీర్థమహాయుష్టము=మజ్జనము నవధరింపుము,
వంధ్యాచ్ఛా పుటుయుంబు = సంధ్యావిథిసాచరింపుము, అగ్గికార్యముః అగ్గికార్యము.
కీర్తుము=నిర్మలింపుము, అభవునీ=ఇప్పుని, శ్వాసింపుము=అర్పింపుము, 'వంచమః
యుష్టముః అగుము=భ్రమ్యాయుష్టము, పిత్రుయుష్టము, దేవయుష్టము, భూకర్యాయుష్టము,
మంచ్యయుష్టము, సనెది యైదు యుష్టముంను. అచరింపుము, గ్రాసాధులగుచునీ =
అస్మాధులగుచు, వెక్కుండ్రతిథులు=పదవరతిథులు, గగతిసుపర్ములు=ప్రాప్తాయులు,

మొగసాంపోషన్నారు = మొగసాంసన్నారు, పక్కాన్నములు = ఉపిక యన్నము
ఉము, శకపాకాదికంబులు = శకపాకములు మొదటైవరి, వల్లనాషెవయేవీవ =
రల్లాటిపోషవచే, పవుడపవ్వు = రుచులు రప్పును, పరింముగన = రద్యముగా.
మంపసమునందు = పెట్టెయందు, బరిణోవనీ=బరిణ రోపం, ఉవిచి = పెట్టి, శ్ము
యుంగరంబ = మీముంగరము, దాచినవానన = దాచిమన్నదానను, ఇప్పురుచ
శేషమయందు, పెట్టెపించిచూడనీ = పెట్టె వెడకి చూడుకు, తీరుడు = తీరు
చికితాడు, ఆగిరిఖి పిరువ్వు=భోజనముచేసిన శపువార, నేను = నేను, శెత్తునీ=
శెచ్చెదను.

తాత్పర్యము:- మహాప్రధా: ఇది మధ్యాచ్ఛా సంధ్యాసమయము, ఈ మ
రీంకసు తీర్థమాదవలసియున్నది, సంధ్యాచ్ఛాకసియున్నది, అగ్గికార్యము తీర్థప
పంసియున్నది ఇప్పుడిచేయ పంసియున్నది, ఆన్యాచ్ఛాటై పదవరతిథులు, భ్రమ్య
యుడ, మొగసాలలో నున్నారు, మీముంగరమును లండఱోసుంచి యాచరింపు
పెట్టెపో పరింముగాచియున్నాను, ఇప్పుమ పెట్టె ఓంధించి చూడుకు తీరుచికాద.
భోజనంశరము నేను శెచ్చెదను,

తే. అనిన విని సోమయాజి శోపాగ్రహమువఁ
దత్తరించుచు వడి సోమిదమ్ము బలికే
సానె సత్పుత్రీ జనయుత్రీ యూసాసాఖ్యి!
యూసానె సూన్యతభాషిణి! యూసానె దేవి!

106

అరము:- అనివనీ = ఇట్లపదకగా, వివి, పోమయాజి = దీషితురు,
శోపాగ్రహమున్నవీ=కోపముతోగూదినవట్టుదలతో, క రత్నించుమనీ = సంధ్యమిం
చుడు, వరినీ = వేగిపాటతో సోమిదమ్మునీ = సోమిరమ్మును గూర్చి, పల్కెనీ =
పలికెను, ఔనె సత్పుత్రీ జనయుత్రీ = మంచికాఢకును గవ్వుతల్లి: సీతుచెప్పివా
పించేనా:, ఔనెసాధ్మి: = పతిప్రతా: సీతు చెప్పినకి విషమేనా:, ఔనె సూన్యతభా
షిణి: = సక్యోప్రియ పదనా: అగునా:, దేవి=దేవతా: ఔనె: = ఆగునా:

తాత్పర్యము:- అని యాటు మఱి నపక్కాచచము లాడగా వివి రీక్కి
శని కోపము పట్టరావిదియై తత్తుంచుచు నిచచరించుకొన నేరక యమిక వేగముగా
సేమిదచ్చునిట్లు పొంధించేను, ఔనె సత్పుత్రీ జనయుత్రీ: ఔనె సాధ్మి ఔనె
సూన్యతభాషిణి: ఔనె దేవి:

విశేషము :- ఈ నందోధన వ్యక్తిగా లక్షణచేక దముత్రంచి గన్న కర్మాలు: దుర్గప్రితా: అప్పురథాషిణి: రాజుసీ: ఆను వర్ష బురయందు వర్షావసింహా విదిరూపమైన విసేరమును వ్యంగ్యాభూతము చేయుటన్నాని. ఆమె చెప్పుతన్న మాటలన్నియుట రఘుబలేయి లుప్పుడు ప్రవ్రతముగా శార్మ-ఉయుగుటచేక రీకితని నందోధనంలోని వ్యంగ్యాభూతమైన కోవనైవశ్యము క్రమముగా, తరు పాలి వర్షములో వాళ్ళాప్పిలికిం శేరుకొనుటన్నది.

సీ. స్వార్థాయ మెన్నండు జదువంగా బోయెమండ ?
బోలునే చదువంగా బోయెశనుట ?

శైలివాఱాగ నీటఁ టీర్చిమాడక యుండ
సనుమాపమే టీర్చిమాడననుల ?
సమయానుమాలత సంధ్యావార్యకయుండ
వైద్యి యై సంధ్యావార్పై సనుట ?
పెంటోడ వగ్గివార్పాల్మము వేల్యుండంగ
ఏషాన సరణియై కేల్పైననుల ?

టీ. క్లిలాడంగ ఘలమేమి కలిగినిట ?
మాటి మాటికి నేను నీమాట నమ్మి
యరసి రష్మింప సేరక యున్నగు గొదుక
శ్రేష్ఠు తేసితి నేమి చెప్పంగా గలదు ?

అరము :- స్వార్థాయము = వేదము, ఎన్నండును=ఏయుక్కనాయిను, తరువంగా దోషంను = తరువురికై వెలకయుండగా, తరువురికై వెల్లనని శాకో, పోదనే=సీకు దగునా, శైలివాఱాగను = శైలివాఱాగనే, టీర్చిమాడకయుండను=స్వావమిచెయకయుండగా టీర్చిమాడనను = స్వావమిచెనని శాకో, శైలివాఱాగను = సమయాను టొంకను = సమయమునక సరిగా సంధ్యావార్యకయుండను = ప్రేణియై=సీకు లాం తనమా,

శంకోరన = శభికపుటంశగాపెమయు = శపుటంశగా, ఆగ్ని పోశ్రిము = అగ్నిపోశ్రమువందు, వేల్యకయుండను = పోషముచేయకయుం శగా, వేల్యైననుబి = పోషముచేసనని నాకోఁ కెప్పుట, విజ్ఞావరణియై = నీకుపెరివిగా మార్గమాః, కల్పాదంగను = అబద్ధములాపివందువంద, నీకును = నీకు, ఫంచేమికలిగును = ఏమి లాభము కరిగినది?, నేచు=నేమ, మాలీమాటికను = మాలీమాటికి, నీమాటవమ్ము=నీమాటవిక్యసించి, అకపి=ఇచుశట వేనే విచారించి, రక్షింపనేరక = కాపాడుకొవరేక, అనుగుణగుచుకును = గారాపుఁ గూడుతను, శ్రేష్ఠుజేసితిను = శ్రేష్ఠవిగా జేపినాను. ఏమిచెప్పంగఁగాదు = ఇంకు తెను వలసిన దేహన్నది.

తాప్యర్యము :- ఏయుక్కనాయిను స్వార్థాయము చదువఁశోవక యుం శండు చదువఁశోమె వనుట సీకు దగునా? శైలివాఱాగనే స్వావమాడకయుండగా స్వావమాడెననుబి, ప్రేణిరధిమిచుపుదాః వేళు సంధ్యావార్యకయుండగా, సంధ్య పార్పి సనుబి జాడకనమా, శభికపుటంశగా-అగ్నిపోశ్రమురో వేలిమి చేయ కుండగా వేలిచేసనని చెప్పుట విజ్ఞావమార్గమా: శాంతిగా-అసక్యములాపివందు వంద పీకుగఁగిన ఫంపేమి: తథప తథవకు నీమాటది విషమవి వమ్మ నేను స్వయముగా విచారించి కాపాడుకొవరేక ఇంగారమువంటి కొదుతను శ్రేష్ఠజేసి కొన్నాను, ఇంకు జెప్పవంసివడేమన్నది?

టీ. ఏపో బోయెనొ కదా మేడలో మంజ్మై!

పెనుబంధువునైను బెట్టు జాలఁ
దాక్టు వడద యింతకు వై శ్రేష్ఠుమామన

కనక కర్మార్థిల భృంగారు కంబు ?

పట్టస్వాత్రమయంబు వసిఃడి యొడ్డుణామే

యగురుబోఁడి కటీరమెక్కు-నాక్కు!

శశికాంత దీపికా స్ఫంభ లీలారత్న

సాలభండేక యొదు సాగెనొక్కు!

ఎచునున్నది యొక్క రత్నాలిచ్చిత్తమైన
పాంసమాలిక డోలూ విషారపల్లు

మూర్చముట్టుగ సీవు నీ యొంటిందును,
శాదు చేసితి గృహము నిర్మాగ్యరాల!

103

అరము:- ఏడిందోయెనోకదా = ఎచ్చటికి జేరెనోకదా, పేదలో మం
చ్ఛి పేరలో నుండి యెఱుపు మించిన పసుపువన్నెగం మిక్కాలి ఉపైన
యాచావ, పెనుటండ్రువన్నెనున్ = పెద్దపండుగునాదు కూడ, పెట్టబ్రాన్ =
ధరింపు కూడకపోయెడు వాడను.

ఇంపతున్ = ఉచాటికి, 'కనక కర్కురిల భృంగారుకంబు' కనక = బం
గారు మయిషైన, కర్కురిల = దోసపందువంటి యాకారముగం, భృంగారుకంబు=పాత్రి.
టైక్కిగృహమునున్ = కోమటియంబీలో. తాకడ్లపచదె = తాటిపరి
యుండదా,

టెక్కిస్తూక్కమయింబుపాంకో, గ్రెవ్వుఱడిన పట్టదారములతో సంధిన,
మనియెఱ్చాజము = బంగారుబోర్చాజము, ఏఱుగురుటోడీ = చిగురుకువంటి శరీ
రముగం, ఏ ట్రీయెక్కు, కిటీరము = కట్టించమును, ఎక్కెనొక్కు? = ఆంహిం
చెనోటా,

'కికాంత రీపికా సంభీలా రక్కు సాంథంటిక' కికాంత = చంద్రకాంత
పట్టదారములైన రీపికా సంభీలా=దీవ వెంటముయొక్క యాకారముగం, రక్కు=
రక్కుమయిషైన, సాంథంటిక = కీడింపు, ఎందుసాగే నొక్కు? = ఎప్పటిక
వీయాంపుక్కెనోకదా.

రక్కు, బచికషైన = రక్కుముఁచేక పొడగబడిన, పొంపకులిక = అంచురుచికం, దోలిపారకర్మము - తూగుటమ్మాలమంచము, ఎంబిసపున్నది
యొక్కు? = ఎచ్చుటనుస్కురోకదా, నిర్మాగ్యరాలి = బాగ్యపోసురాలా, కీపు=సీపు,
సీయెంటోడుకున్ = సీయెకపుత్తుని, గృహమున్ = ఇంచీ, ఉచముటగన్ =
నిచ్చెషముగ, పాడచేసితివి = చెదగుట్టితివి, కొన్సెముసరించితివి.

కాట్పర్యము - మేతపై యంకరుపులో నుండియా యెఱుపు మించిన
పసుపు వన్నెగం కాటన యెఱ్చటికి, దోయెనోకదా, ఎంకటి పెద్దపండుగునాడై
నను డానింపకాలక పోయతిని, దోసపండు మాదిరియా బంగారు భృంగాసు-

అపాటికి నే కోమటియంబునో గాకట్లరో బిగిసిముంచు : మంచుగ్రుచ్చి వేలాడఁ
దీనిన పట్టదారములతో నిచిన యా బంగరుబోర్చాజము ఏ ట్రీ, విచంపించుపై
వెళ్కునోకదా : చంద్రకాంత మంచములైన దీప నుండుకుతిగం యా రక్కుసారం
తుంజిక యెఱ్చటికి సాగపోయెనోకదా, రక్కుముద పొచిగిన ఆ హంసపూరిక
తూగుటమ్మాలింపం మంచ పెచ్చు సున్నువోకదా, టిస్ నిర్మాగ్యరాలి : సీవు
నీ యొంటికొడుకుపోటగ వింబిని, గూడ విచ్చెషముగఁ బాడుచేసి విచిత్రివి.

తే. చాలునింక సౌపాలికిఁ జచ్చినాడు

కొడుకు గుణనిధి యనువాడు కులవిషంబు
తిలులు దర్శియు నువ్వకంబుఁ దెత్తుగాక
ర్ము, నివాపాంజలులు వానికిత్తు నిపుషు.

109

అరము:- చాన్ = వరిక్కప్పినొందితిని, ఇంక్ = ఇఁకనుండి, నా పారి
క్కిన = నా భగచేయమను, కొషు = కొడుకన్నవాడు, చచ్చినాచు=మరణించి
నాడు, గుణవిధి యనువాడు = గుణవిధి యమ పేశుగఁవాడు, కులవిషంబు =
చుంచును హశాహిలము, తిలు = పుష్టులు, దక్కుమున = కులయుపు, ఉద
కంబున = జంచుము, తెత్తుగాక = తెత్తెరవుగాక, ఇపుడు = ఇప్పుడు, ఏన్ =
నేము, వానిక్కిన = కొడుకనెడువానికి, 'వివాపాంజలు' నివావ = తర్వాజారముల
యొక్కు, అంజలయ = దోసిక్కు, కత్తున = ఇచ్చెరదు.

తాత్పర్యము:- 'కొడుకు' అనెడు వావికి నాకు పొగము మెత్తినది.
ఇంక నా భగచేయమనుకు 'కొడుకు' అనెడువాడు లేదు. వాడు మరణించినాడు.
పటి 'గుణవిధి' యనెడువాడో, వాయు కుంచునుకు హశాహిలము : (వావికిని
నాటను ఏమియు సంంచించు లేదపుట.) దీక్కితని దృష్టిలో మరణించిన
ఆ 'కొడుకు' అన్నవానికి టాత్పర్యకరము కర్మజముద విరువురపియున్నరి గనుక
తిలు, రక్కుల, జంచు తీసికాని రమ్ము; ఆనగా ఈ శర్వజణంముద విరుచుక
మరణించిన యా కుమారునికిగాని, యా ప్రాచికున్న 'గుణనిధి' యమ పేశుగం
వానికి మాత్రము కాదు. ఈ 'గుణనిధి'కిని మరణించిన యా కుమారునకును
ఏమియును సంంచించు లేదు. శర్వజణంముద విరువురపిన సంచింధము కనకు
వాసితోగాని. వీనికి లేదపుట.

న. కుపుత్ర్విత్వంబుకండె నపుత్ర్విత్వాబు మేలు, కులచాంసనుండైన ఏని నొక్కనిం ద్యుకంచి కులాబు రక్షించుట నీతియకదా! యనిపలికి కోపావేశంబును బెచ్చవులదరఁ గటతటంబులు చిటుల, భ్రూకుబెచి నిటలంబున నటింపఁ, గటామింబులఁ సెంపుగదురం గటకటంబుచు నాహీనుకంబైన క్రిమూకలాపంబు నిర్వ్యాతించి యూగ్రాహాబు కృతాధ్యత్వంబునొందు, గొన్ని దివసంబులు నొక్క క్రోత్రియుని పుత్ర్విం బెండ్లియాడి యజ్ఞదత్తుడు గృహాస్థానర్మంబు నిర్వ్యాతించుచుండె. అంతకుమున్న గుణానిథి తండ్రింపఁ బెఱింగి యింటికిం బోవక మొదేనియుం జనువాడనని మనంబున నిట్లచి విశర్మించె.

110

అరథము :- కుపుత్ర్విత్వంబకంటెన = కుపుత్ర్విదు కలిగియుండుటకండె. అనుత్ర్విత్వంబ = పుత్ర్విదు రేవివారై డుండుబు. పేయ = మంచిచి, పురపాంసనుంచైన = పురందాషకుఁడైన, పీమిక్కనిన = పీనినాక్కనిని, త్యజించించించి, కురంబ రక్షించుట = కురంచు గాపాయట, సీతియకరఁ : = సీతియకరఁ, 'త్యజేపేకం కులస్యారై సీతిపేశానాకపీ' అని పరిశి, కోపావేశంబును కోపావేశముచేక. పెరపుందరను = పెరవుది వండగఁగఁ. కటుటంబుడి = కటుటంబు, చిట్టగఁగఁ, భ్రూకుబెచి = భ్రూముడి, మిటంబును = మిటియందు, వదీయంబు = తాంధవింపగఁ, కటుటంబిను = కడకన్ను రియందు, తెంపు = ఎత్తిరచు, కదురను = వ్యాపింపగఁ, కటుటంబుచును = కోపించు, ఆహ్నమంటెన = వగలియందరిదైన. క్రిమూకలాపంబు = క్రిమూకదింబును, విర్యువీంచి = నెరవేచ్చి. అగ్రహంబ = పట్టురం, కృతాధ్యత్వంబునొందను = వఱించిగఁగఁ, కొన్ని దివసంబింటును = కొన్నినాస్తుక, ఒక్క క్రోత్రియుని పుత్ర్విను = ఒక వేదార్థయన సంపన్నుని కుమారెను, పెండియాది = పెండిచేశకపి, యజ్ఞదత్తుందు = యజ్ఞదత్తుడు, గృహాస్థానర్మంబు = గృహాస్థానియొక్క ధర్మమును. నిర్వ్యాతించుందెను = నెరవేర్పుంచెను, అంతకుమున్న = అంతకుముపాఁ, గుణానిది, తండ్రికిపంబు = కండ్రియుబకపు, ఎట్టింగి=ఎరిసికాని, ఇంబీండేచక = ఇంబీక వెళుక, ఎందేనియును = ఎచ్చుబైకైను, ఉపవాడనని =

పోయెదనని, మవంబను = మనస్సునందు, ఇంని విశర్మించెను = ఇంని దూరోచించెసు.

తాత్పర్యము :- చెద్దకొడుకు కలిగియుండుటకండె కొడుకు రేపుందుయే మంచిచి, కుంమాషకుఁడైన పెన్పిని నొక్కని విధిచి కురంచును రక్షించుట (కులస్యారై త్యజేపేకం సీతిపేశానాకపీ) సీతియకదా : యని పరికి, కోపావేశముంప పెదవు లదుచుండగఁ, కటుటంబుడి చిట్టగఁ, భ్రూముడి నాపటిపై నసియాదుచుంపగఁ, కండోకాన టెఱుపెక్కగఁ, కోపగించుకొపుతు నాహీనుకము తీర్చి తన పట్టదల సెర వేరువుటు కొన్నాళు కొక క్రోత్రియుని పుత్ర్వికపు పెండ్లాడి యజ్ఞదత్తుదు గృహాస్థానరక్కుము నిర్వ్యాతించుచుండెను. అంతకుమును గుణానిది తండ్రి కోపము దీర్చికి తోనొర్లక మెక్కరకైవును దోషుదనని నిగ్రయించికాని మనస్సురో నీరికిగఁ విశర్మించికావసాఁగెను.

విశేషము :- ఈ ప్రకరణమున మూర్ఖులో విటుస్వాధి:

"కెంబిసూ కేనకుంటే : తుర్యం కుపాయ్వుహం వృత్తా శదా ర్యవహారిప్యేటు మహయంస్యాయ్వుహం యదా అప్త్ర్విత్వం వరం న్యాచాంత పుత్ర్వాత్ముంపాంనాక్ త్యజేపేకం కులస్యారై సీతిపేశా సనాకపీ స్మార్యాపిశ్యవిధింక్యత్వా తస్మిన్నేవాహ్నీకవ్యాధిక్ క్రోత్రియన్య నుతాంప్రాప్య పాటంబగ్రాహ గీక్కఁ"

"శస్త్రీ శ్వేషాహ్నీ" అని మూర్ఖులో మంరగఁ - "కొన్ని దివసంబంచు" అచి కెముగుర్ సువుని.

తే. ఏమి సీయుదు ? సెచ్చుటి కేగువాడు ?

ధనము నిప్పచ్చురంబు విద్యుయు హులిక్కి-

పెట్టుకొఁడు నాచేయి భిక్కిసేయ

సెట్టి సేనుచు ? దైవంబ యెంబగు నింక,

111

అరథము :- ఏమి సీయుదును ? = ఏమి పేయుదును, ఎక్కరి కేగువాడను ? = ఎక్కరికిం దోషుదును, రసము = విత్తము, వివృత్వంబు = శూన్యము, విధ్య